

Брусилівська Ольга Іллівна

Російсько-українська війна: попередні уроки для ЄС та сценарії майбутнього

УДК 327:341.32((470+591)+(477))+
327.8:341.58(4-67ЄС)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-spec.2>

Брусилівська Ольга Іллівна
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних
відносин Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2,
Одеса, Україна

Київ закликав західних партнерів запровадити санкції, вважаючи, що вони стримають російську агресію. Однак у підсумку прохання України про санкції на той момент не було підтримано союзниками. Для введення санкцій потрібна була одностайність, якої не було у двох критичних сферах: відключення Росії від інформаційної системи міжнародних фінансових операцій (SWIFT) і санкції в енергетичному секторі. 24 лютого 2022 р. Росія почала широкомасштабне військове вторгнення в Україну. Західні політики обговорювали в цей момент, що Захід міг би зробити для України, не погіршуючи свої стосунки з РФ. Це призводить до висновку, що в ЄС та світі загалом ще чимало прихильників компромісу та поступок Москві. Уряд і народ України звернулися до світової спільноти з двома проханнями: «закрити небо», щоб захистити мирне населення від бомбардувань, і вплинути на Росію шляхом застосування більш жорстких санкцій, аніж це було раніше. Перший запит було відхилено як такий, що загрожує Третьою світовою війною; санкції ж швидко продовжили. Але на сьогодні тільки окремі європейські країни (Польща, країни Балтії) вже оголосили повну чи часткову відмову від продовження самовбивчої енергетичної політики, яка була притаманна ЄС раніше. Виникає питання, що сьогодні треба робити, аби уникнути негативних сценаріїв найближчого майбутнього. По-перше, ЄС і НАТО мають вивчити можливість пакета безпекових гарантій для України. По-друге, Європарламент прийняв резолюцію, яка закликала інституції ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата на вступ, а тим часом продовжувати працювати над інтеграцією до єдиного ринку ЄС. Отже, і в умовах війни пріоритетом України залишається європейська інтеграція.

Ключові слова: російсько-українська війна, ЄС, сценарії майбутнього.

Вступ. Росія показала широту своїх геополітичних амбіцій і має намір діяти з позиції «російської цивілізації» проти Заходу. В. Путін пояснив походження російсько-українського конфлікту поспішністю, з якою США сприяли розширенню демократії, а ЄС прагнув асоціації з Україною: це було сприйнято Росією як вторгнення Заходу на територію, яка вважалася простором її життєвих інтересів. Росія прагне отримати неофіційне право вето, щоб не допустити подальшого розширення НАТО та ЄС на Схід. Отже, у війні 2022 р. перше завдання Путіна – повалити уряд України та зробити країну васальною державою, як Білорусь. По-друге, сигналізувати світові, що будь-яке подальше розширення НАТО на Схід РФ не буде терпіти. Нейтралітет, нав'язаний Україні на міжнародному рівні, передусім означав би здатність Росії впливати на ситуацію в Україні набагато більше, ніж ЄС. Статус буферної держави став би чинником, який утверджував би неспокійну ситуацію не лише в Україні, а й у всьому регіоні. Перший урок був швидко засвоєний: кінцева гра Путіна виходить за рамки окупації східних регіонів України. Кінцевими цілями президента Росії не є навіть делегітимізація Президента В. Зеленського та уряду в Києві, окупація всієї України та насадження уряду, який підтримує Москву. Сучасні вимоги Росії показують, що Путін має намір загалом переглянути історію та змінити порядок безпеки в Європі після 1989 р. Напад на Україну, ймовірно, заспокоює його «Его» від визнання, що Росія є державою, що занепадає. З одного боку, Путін хоче відновити поняття імперії та не визнає легітимності колишніх радянських респу-

блік. Водночас військова агресія проти вигаданих ворогів є способом відволікти невдоволення вдома та зберегти свою владу. С. Девід-Вілп, заступник директора Берлінського офісу Німецького фонду Маршалла, сказала, що «Путін прагне значного розширення російської території в регіоні; посилення російського впливу в усьому світі; вираження військової сили Росії щодо її сусідів (у тому числі як у фізичній, так і в кіберсфері), а також і, можливо, найважливіше для Путіна – ще раз продемонструвати безсилля Заходу перед обличчям російської агресії» [13]. Після 2013 р. Київ шукав конкретних пропозицій від Заходу і водночас сам розробив нові ідеї у сфері безпеки. Так, на Мюнхенській конференції з безпеки в лютому 2022 р. В. Зеленський стверджував, що, оскільки Росія не виконала положення Будапештського меморандуму 1994 р., в результаті якого Україна була позбавлена ядерного потенціалу в обмін на гарантії безпеки, ця домовленість може бути скасована. Цим українські чиновники заявили про серйозний інтерес до розвитку ядерного потенціалу, щоб перешкоджати военній агресії Росії. Водночас західні столиці, щоб не допустити погіршення ситуації, почали думати над тим, щоб знайти альтернативи, які б служили безпеці України і водночас зменшували джерела російської агресії. Вже після початку російської агресії було запроваджено Європейський механізм цивільного захисту [11]. П'ять країн ЄС одразу виявили бажання доставити медичні вироби (антибіотики, дезінфікуючі засоби тощо) та корисне обладнання для догляду за внутрішньо переміщеними особами (електрогенератори, намети тощо).

Хоча ця допомога виражала солідарність з Україною, вона була спрямована на симптоми, а не на джерело проблеми, яка полягає в російській агресії [2]. Тому про світову реакцію на російську агресію можна говорити як про все ще неадекватну, а проблема наукового осмислення, які ж ще уроки війни не засвоєні нашими союзниками, потребує нагального вирішення.

Метою поданої статті є виявлення невіршених проблем у відносинах України та її стратегічного союзника – ЄС, які з'явилися з початком російської агресії в Україну 2022 р. У завдання статті входить з'ясування цілей РФ та ЄС в Україні, причин, з яких основні прохання України під час нападу РФ не були почуті в ЄС, еволюції позицій європейських країн протягом російської агресії, виявлення сценаріїв майбутнього розвитку, які впливатимуть на політику ЄС.

Методи дослідження. Застосований у статті системний підхід дозволив представити комплексне бачення середовища, в якому відбувається реалізація зовнішньої політики держав, та визначити співвідношення впливу на них глобалізаційних чинників, до яких належить і вплив ЄС. Додатково для аналізу було використано: антропологічний метод, що базується на постійності родових якостей людини як розумної істоти, бачить у людській природі причину війни та миру, що пояснює логіку розвитку всієї світової історії; формально-юридичний метод – для аналізу законодавчих актів та інших нормативно-правових документів; нормативно-ціннісний підхід, що з'ясовує значення політичних явищ для суспільств; та дискурс-аналіз, що встановлює контекст промов політиків та наукових статей західних експертів.

17 грудня 2021 р. Кремль висунув Заходу два ультиматуми з вимогою «письмових гарантій безпеки». Тон ультиматумів показав, що Кремль не розглядає можливість компромісу, але натомість у січні 2022 р. російські вимоги були відкинуті без вагань. Тоді ж пройшли останні спроби врегулювання дипломатичним шляхом на зустрічах представників США та Росії (Женева), НАТО та Росії (Брюссель) та ОБСЄ (Відень). У лютому президент Франції Е. Макрон, британські міністерка закордонних справ Е. Трасс і міністр оборони Б. Уоллес востаннє відвідали Росію. 15 лютого найостаннішим у Москві був німецький канцлер О. Шольц.

Державний міністр Великої Британії у справах Європи Джеймс Клеверлі передбачив 11 лютого, що ширша війна в Україні «буде трясовиною» для Росії. У раціональному аналізі витрат і вигод ціна повномасштабної війни в Україні була дуже високою для Кремля і призвела б до значного кровопролиття. Сполучені Штати оцінювали жертви серед цивільного населення до 50 тисяч осіб. Разом із підривом підтримки Путіна серед російської еліти, яка особисто постраждала б від напруженості

з Європою, війна могла би поставити під загрозу економіку Росії та відштовхнути громадськість. Водночас це могло наблизити війська НАТО до російських кордонів, залишивши Росію боротися з українським опором на довгі роки. Згідно з цією точкою зору, Л. Фікс та М. Кіммідж пророкували, що «Росія опиниться в пастці катастрофи, яку вона створила сама» [4].

Київ закликав західних партнерів запровадити санкції, не чекаючи реалізації негативних сценаріїв, вважаючи, що санкції стримають російську агресію. Українська сторона не бачила сенсу у санкціях постфактум, оскільки західні партнери мали докази загрози війни. В. Зеленський також натякнув, що якщо санкції не будуть застосовані превентивно, то їх потрібно хоча би опублікувати, щоб посилити тиск на Росію. Санкційний список був узгоджений між США та ЄС разом із деякими державами G7 [12]. Велика Британія оприлюднила переглянуте законодавство про санкції [10], яке розширило категорії російських акторів, включаючи олігархічні еліти, та вказало стратегічні сфери (банківську систему, експорт технологій, видобуток нафти та газу тощо). Окрім економічної вартості санкцій, Захід попереджав про серйозний удар по престижу РФ на міжнародній арені, який може перетворити її на «світового ізгоя» [2].

Однак у підсумку прохання України про санкції на той момент не було підтримано союзниками. На Заході вважали, що вияв політичної волі запровадити санкції – це вже тиск. Для введення санкцій також потрібна була одностайність, яка не була однозначною у двох критичних сферах: відключення Росії від інформаційної системи міжнародних фінансових операцій (SWIFT) і санкції в енергетичному секторі. Це сталося через відкритість європейського фінансового сектору, головним чином Австрії, Італії, Франції та Нідерландів, які на той момент кредитували російську економіку на десятки мільярдів євро. Ситуація в енергетичному секторі також вимагала уваги з боку ЄС. Важку залежність від російського газу (40% імпорту ЄС) можна було вирішити лише в довгостроковій перспективі [9], а країни ЄС, такі як Італія, виступили проти енергетичних санкцій. Цю опозицію підігрівала також криза ринку газу. Секторами, де Захід мав згуртованість, були банківський сектор і експорт технологій. У сфері доступу до західних технологій російська влада на початку лютого оголосила про диверсифікацію та заміщення імпорту технологічної продукції для промислового та цивільного споживання. Однак експерти відзначали, що жодна країна світу не здатна виробляти сучасну мікроелектроніку без міжнародної кооперації. Таким чином, для Росії існував високий ризик втрати поставок чіпів, вироблених на Тайвані, і фотолітографічних установок (обладнання для виробництва чіпів на кремнієвих пластинах),

що використовуються в обладнанні нідерландської ASML і американської Applied Materials, без яких неможливо налагодити самостійне виробництво сучасних напівпровідників [1].

Але попри всі очевидні втрати, що несло розширення бойових дій на всю територію України, Путін реалізував найгірший і найменш логічно обґрунтований для всіх сторін сценарій: 24 лютого 2022 р. Росія почала широкомасштабне військове вторгнення в Україну. Декілька офіційних осіб та аналітиків негайно назвали вторгнення найбільшим військовим нападом у Європі з часів Другої світової війни. Крім того, російські окупаційні війська використовують методи, які порушують всі правила ведення війни. Вони атакують об'єкти цивільної інфраструктури, що спричиняє загибель і поранення мирних жителів, у тому числі дітей, і має регіональні і глобальні наслідки.

Однак тим часом західні аналітики, як і політики, насамперед обговорювали, що Захід міг би зробити для України, не погіршуючи свої стосунки з РФ. Одним з перших і найбільш показових прикладів стала публічна дискусія між знаними науковцями Л.А. Гікою та А. Багдонасом. Гіка виходила з того, що «ми всі повинні розуміти, що на поточний момент немає правових підстав для військового втручання для підтримки України. Будь-яка реакція без правових підстав є такою ж нелегітимною та руйнівною для міжнародної правової системи, як і російське вторгнення. Без правової основи пряма військова підтримка з боку члена НАТО фактично означає пряму війну в Європі між Росією та НАТО. З Росією, яка має ядерний потенціал і безсоромного лідера, який більше навіть мінімально не прикидається, що поважає правила. Ні Україна, ні НАТО не хочуть опинитися в тій ситуації, в якій Україна фактично найбільше постраждає. Публічно не було чіткого заклик до відправлення військ, і це все одно не могло бути зроблено, оскільки це означало б пряму конфронтацію між НАТО та Росією, якої ніхто не хоче, і дало б Росії вагоміші виправдання для втручання. У ООН ще є маса варіантів для забезпечення миру. З юридичної точки зору, безпосереднього нападу зазнала лише Україна, тому не можна посилатися на колективну самооборону без політичної інтерпретації. Рада безпеки відкидає будь-які дії, оскільки Росія є не лише постійним членом, а й головою РБ ООН у лютому 2022 р. Тепер ми маємо спиратися на механізми Генеральної асамблеї та регіональних організацій. Нам потрібно зупинити кровопролиття, а не розпалювати порочне коло насильства. Покарання для режиму Путіна з часом прийде, але воно має бути через справедливість, а не через насильство, інакше ми всі приречені на безперервний шлях самознищення. І нам потрібно покарати винних – режим Путіна та його поплічників, а не російське населення загалом. Ми повинні підтри-

мувати і Україну, і всіх росіян, які борються за свободу, демократію, верховенство права та проти режиму Путіна. Російське населення також має бути захищене якомога більше – без внутрішньої підтримки змін буде дуже важко справді здійснити зміни, які дійсно мають довгострокове значення для миру та безпеки». Багдонас, навпаки, виходив з того, що «якщо це неспровокована агресія (а це так), то кожна країна зобов'язана допомогти Україні, якщо вона просить допомоги. Відповідно до Хартії ООН Україна та її союзники можуть захищатися, доки Рада Безпеки не вживе заходів. Діючи в порядку самооборони, Україна має право проводити військові дії на території Росії та Білорусі, якщо це необхідно. Закон простий – війна у сучасному світі оголошена поза законом, за винятком двох випадків – санкції РБ або самозахисту. Повномасштабне вторгнення в Україну не є жодним чином виправданим. Юридично кажучи, виходячи з принципів і духу міжнародного права, в момент вторгнення Росії в Україну вона стала ізгоєм, втративши всі свої права та привілеї, включаючи місце в РБ ООН. Як ізгой, вона не застрахована від вторгнення інших держав, бажано з дозволу РБ, але це можливо навіть за його відсутності. НАТО може і має надати Україні засоби самооборони» [3]. З моменту лютневої дискусії їхні аргументи десятки разів повторювалися. Що означає: урок не був засвоєний, у ЄС та світі загалом ще чимало прихильників компромісу та поступок Москві.

З початку російського вторгнення в Україну уряд і народ України звернулися до світової спільноти з двома проханнями: «закрити небо», щоб захистити мирне населення від бомбардувань, і вплинути на Росію шляхом застосування більш жорстких санкцій, аніж це було раніше. Перший запит було відхилено: це неможливо, оскільки загрожує Третьою світовою війною. Санкції ж швидко продовжили. Залишається побачити, як ефективно і швидко вони можуть подіяти.

Санкції є ключовим інструментом політики. Але їхню відносну важливість можна точно оцінити лише в контексті інших вимірів політики. І їхній ефект, навіть якщо вони реалізовані досконало, обмежений трьома факторами: межами, накладеними поточним рівнем енергетичної залежності, часовим проміжком від впровадження до максимального збитку та політичними межами економічного примусу. По-перше, валовий внутрішній продукт Росії становить близько 1,5 трильйона доларів. По-друге, Росія інтегрована у світову економіку, особливо з ЄС. По-третє, Росія є одним із провідних світових виробників як нафти, так і газу. Росія видобуває понад 10 мільйонів барелів на добу. Таким чином, санкційна кампанія проти «Роснефти» та експорту російської нафти може мати глобальні економічні наслідки. З природним газом

ситуація ще гостріша. Європа отримує 40% природного газу з Росії і не має можливості замінити більшу частину цього газу в короткостроковій перспективі. ЄС продовжує платити «Газпрому». З цих причин санкції США та ЄС проти Росії у відповідь на вторгнення в Україну не будуть такими далекосяжними, як ті, що спрямовані проти Ірану. У випадку санкцій проти Ірану, які посилюються в 2011 р., привели Іран до столу переговорів у 2013 р. та забезпечили багатосторонню угоду про згортання його ядерної програми в 2015 р., успіх зайняв п'ять років. А Росія здатна довше протистояти економічним стражданням, маючи більші резерви іноземної валюти та принаймні кілька регіональних союзників. Тим не менш санкції можна посилити, якщо і США, і ЄС обмежать інвестиції та бізнес із ключовими секторами російської економіки (такими як енергетика, гірничодобувна промисловість та оборона), заборонять передачу передових технологій, а також припинять роботу основних фінансових установ. США та ЄС повинні також досліджувати креативні способи виштовхнути багатства російських еліт із західної фінансової системи, не обов'язково заморожуючи активи в усіх випадках. Нові санкції будуть обмежені реальністю енергетичної та економічної взаємозалежності, і потрібен час, щоб повністю відчуті економічну шкоду, але вони матимуть потужний ефект. На думку Д. Кіршенбаума, «не тільки російські солдати втратять життя, атакуючи країну, яка не становила для них загрози, але й російські цивільні страждатимуть від позбавлень і обмежених можливостей протягом багатьох років, не кажучи вже про політичну і навіть культурну ізоляцію. Канал передачі цього економічного ефекту є ключовою змінною. Передбачається, що наслідком економічної шкоди стане зміна російської політики, в ідеалі вихід з України, повага до суверенітету України, припинення втручання та підтримки повстанців, дотримання мирної угоди» [6]. Звичайно, більш імовірно, що санкції дадуть бажаний результат, якщо інші типи тиску вплинуть на розрахунки цільового уряду. Фантазії про чарівну паличку санкцій неконструктивні. В Україні немає часу чекати, коли/чи санкції подіють. На сьогодні виглядає так, що цей урок засвоєний тільки окремими європейськими країнами, які вже оголосили повну чи часткову відмову від продовження самовбивчої енергетичної політики ЄС (Польща, країни Балтії).

Переходячи до сценаріїв, важливих не тільки для України та Росії, але для Великої Європи, почнемо з майбутнього Росії. Росія має рацію, вважаючи, що врегулювання після «холодної війни» було незбалансованим, навіть несправедливим. Але це було не через якесь умисне приниження чи зраду. Це був неминучий результат вирішальної перемоги Заходу в змаганні з Радянським Союзом. У багатовимірному глобальному суперництві

(політичному, економічному, культурному, технологічному та військовому) Радянський Союз програв за всіма напрямками. Якби російські еліти змогли переосмислити своє відчуття винятковості та відкинути ідею конкуренції із Заходом, вони могли б спрямувати свою країну на більш перспективний курс. Російські уряди коливалися між прагненням тісніших зв'язків із Заходом і гнівом від уявної образи. Те, що завадило пострадянській Росії приєднатися до Європи як ще однієї країни (чи сформувати нерівноправне партнерство зі Сполученими Штатами) – це незмінна великодержавна гордість та відчуття особливої місії. До тих пір, поки Росія не приведе свої прагнення у відповідність до своїх реальних можливостей, вона не може стати «нормальною» країною, яким би не було зростання ВВП на душу населення чи інших кількісних показників. Питання, чи навіть трансформована Росія буде прийнята в Європу і зіллється з нею, залишається відкритим. У Росії нічого немає (високого ВВП, рейтингових університетів, фінансової потужності, глобальної мови). Вона дійсно має постійне право вето в Раді Безпеки ООН, а також один з двох найбільших ядерних арсеналів світу та можливості ведення кібервійни. Це, а також її унікальне географічне розташування надають їй певного глобального виміру. І все ж Росія є живим доказом того, що «тверда сила» крихка без інших вимірів статусу великої держави. Як би Росія не наполягала на тому, щоб її визнали рівною з Європейським Союзом чи навіть Китаєм, це не так, і вона не стане нею у середньостроковій перспективі. Які конкретні альтернативи російській реструктуризації та орієнтації в європейському стилі? Вона має дуже довгу історію перебування на Тихому океані і не змогла стати азійською державою. На що вона може претендувати, так це на перевагу у своєму регіоні: її звичайні війська не зрівняні з іншими державами-спадкоємцями Радянського Союзу, і останні (за винятком країн Балтії) також більше чи менше економічно залежать від Росії. Але Путін не зміг зробити Євразійський економічний союз успішним, і навіть якби всі потенційні члени об'єдналися та працювали разом, їхні сукупні економічні можливості все одно були би відносно невеликими. Росія є великим ринком, і це може бути привабливим, але сусідні країни бачать ризики у двосторонній торгівлі з нею. Естонія, Грузія та Україна, наприклад, були готові вести справи з Росією, але за умови, що РФ визнає їхню прозахідну орієнтацію. «Причина, чому більшість східноєвропейських держав не бажають приєднатися до Росії, полягає не в тому, що західні держави прагнуть підірвати геополітичне становище Росії, а в тому, що союз із Заходом дає більше надії на кращий спосіб життя, ніж союз із Росією з її високим рівнем корупції та поганим наданням ключових послуг. Тісний зв'язок із Росією мало що може

запропонувати простим людям у сусідніх державах», підсумовує Л. О'Ші [8]. У Москві напружені стосунки майже з кожним із її сусідів і навіть з найбільшими торговельними партнерами, включаючи Туреччину та Німеччину. На переконання С. Коткіна, «екзистенційну загрозу для Росії становить не Захід, а власний режим Росії. Путін допоміг врятувати російську державу, але повернув її на траєкторію стагнації та навіть можливого кінцевого провалу» [7].

«Україна – це країна, глибоко розділена між східними та західними регіонами, між Росією та Європою, між спільною історією з Москвою та обіцянкою колись бути частиною Заходу» – це роками був популярний наратив, однак якщо хтось і покінчив із цим розколом, то це Володимир Путін: російський президент підштовхнув Україну до єдності та невідомого раніше патріотизму. Якщо Путін хотів знову наблизити Україну до Росії, він домігся прямо протилежного. За мовою, національною символікою, патріотичною риторикою, самоповагою Україна ніколи не була такою українською, як зараз. Отже, М. Зейнер робить висновок: «Можливо, його радники сказали Путіну, що якщо Київ продовжуватиме йти цим шляхом, то Україна буде втрачена назавжди. Таке міркування легко може стояти за агресією Москви проти України, агресією, яка на перший погляд виглядає абсолютно нелогічною. Але в глибині душі Путін, мабуть, усвідомлював, що його політичний курс щодо Києва мав жахливі негативні наслідки» [14].

Якщо Росія військовим шляхом досягне своїх політичних цілей в Україні, Європа не буде такою, якою була до війни. Будь-яке відчуття того, що Європейський Союз чи НАТО можуть забезпечити мир на континенті, буде артефактом втраченої епохи. Натомість безпеку в Європі доведеться звести до захисту основних членів ЄС і НАТО. Усі поза «клубом» виступатимуть окремо, за винятком Фінляндії та Швеції. Це не обов'язково може бути свідоме рішення припинити політику розширення чи асоціації; але це буде де-факто політика. Перебуваючи в облозі з боку Росії, ЄС і НАТО більше не матимуть можливості проводити амбітну політику за межами своїх кордонів. НАТО залежатиме від підтримки США, як і країни сходу Європи, прифронтові країни, розташовані вздовж великої та невизначеної лінії зіткнення з Росією, включаючи Білорусь та контрольовані Росією частини України. Східні країни-члени, включаючи Естонію, Латвію, Литву, Польщу та Румунію, ймовірно, матимуть значну кількість військ НАТО, які постійно дислокуються на своїй території. Прохання Фінляндії та Швеції отримати зобов'язання за статтею 5 і приєднатися до НАТО було неможливо відхилити.

Російський суверенітет над Україною відкрив би широку зону дестабілізації та небезпеки від Естонії до Польщі та Румунії, Туреччини. Поки це трива-

тиме, присутність Росії в Україні сприйматиметься сусідами України як провокація та неприйнятність, а для деяких – як загроза власній безпеці. Серед цієї мінливої динаміки порядок у Європі потрібно буде розглядати передусім у військових термінах, що, оскільки Росія має сильнішу руку у військовій, ніж в економічній сфері, буде в інтересах Кремля – відкидаючи невійськові інституції таких як Європейський Союз. Росія має найбільшу в Європі звичайну армію, яку вона готова використовувати. Оборонна політика ЄС, на відміну від НАТО, далека від того, щоб забезпечити безпеку для своїх членів. Відповіді на реваншистську Росію санкціями та риторичним проголошенням заснованого на правилах міжнародного порядку буде не досить.

У разі перемоги Росії в Україні позиції Німеччини в Європі будуть серйозно підірвані. Німеччина є маргіальною військовою державою, яка заснувала свою післявоєнну політичну ідентичність на неприйнятті війни. Кільце друзів, якими вона себе оточила, особливо на сході з Польщею та країнами Балтії, ризикує бути дестабілізованим Росією. Франція та Сполучене Королівство візьмуть на себе провідні ролі в європейських справах завдяки своїм порівняно сильним військам і давній традиції військового втручання. Але ключовим фактором у Європі залишатимуться США.

Сполучені Штати та Європа перебуватимуть у стані перманентної економічної війни з Росією. Захід намагатиметься запровадити широкі санкції, які Росія, ймовірно, парируватиме кіберзаходами та енергетичним шантажем, враховуючи економічну асиметрію. Росія обмежить доступ до критично важливих товарів, таких як титан, адже Росія була другим за величиною експортером у світі. Ця війна на виснаження випробує обидві сторони. Росія буде безжально намагатися змусити одну або кілька європейських держав відступити від економічного конфлікту, пов'язуючи послаблення напруженості з власними інтересами цих країн, підриваючи таким чином консенсус у ЄС і НАТО. Сильною стороною Європи є її економічний вплив. Активом Росії буде будь-яке джерело внутрішнього розколу чи зриву в Європі чи трансатлантичних партнерах Європи. Якщо з'являється проросійський рух чи кандидат, то цього кандидата можна заохочувати прямо чи опосередковано. Якщо економічна чи політична болюча проблема зменшує ефективність зовнішньої політики Сполучених Штатів та їхніх союзників, це стане зброєю для зусиль російської пропаганди та російського шпигунства. Внутрішня політика в європейських країнах нагадуватиме велику гру XXI ст., у якій за допомогою нечесних методів Росія скористається будь-якою можливістю, щоб вплинути на громадську думку та вибори в європейських країнах. Росія буде за лаштунками кожного випадку європейської

політичної нестабільності. Потоки біженців, які прибувають до Європи, посилять невіршену політику ЄС щодо біженців і створять сприятливий ґрунт для популістів.

Негативні наслідки для ЄС відбиватимуться безпосередньо на Сполучених Штатах, які мають дуже великі комерційні акції в Європі. Європейський Союз і Сполучені Штати є найбільшими торговельними та інвестиційними партнерами один одного, обсяг торгівлі товарами та послугами у 2019 р. становив 1,1 трильйона доларів США. Добре функціонуюча, мирна Європа посилює американську зовнішню політику – щодо зміни клімату, нерозповсюдження, глобальної громадської охорони здоров'я та врегулювання напруженості з Китаєм чи Росією. Якщо Європа буде дестабілізована, то Сполучені Штати будуть набагато більш самотніми у світі [4].

Виникає питання, що сьогодні треба робити, і чи це робиться, аби уникнути найбільш негативних сценаріїв найближчого майбутнього.

По-перше, ЄС і НАТО мають вивчити можливість пакета безпекових гарантій для України. І Україна, і її західні партнери могли б вивчити прецедент, створений «Шушською декларацією» (17 червня 2021 р.) між Туреччиною (держава НАТО з 1952 р.) та Азербайджаном. У документі проголошується: «Якщо, на думку однієї зі сторін, існує загроза або акт агресії з боку третьої держави або держав проти їх незалежності, суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності або безпеки їх міжнародно визнаних кордонів, сторони будуть проводити спільні консультації та з метою усунення цієї загрози або актів агресії здійснювати ініціативи відповідно до цілей і принципів Статуту ООН і надавати одна одній необхідну допомогу відповідно до Статуту ООН. Після невідкладного визначення обсягу та форми такої можливої допомоги буде прийнято рішення щодо забезпечення потреб оборони для вжиття спільних заходів та організовано скоординовану діяльність силових і управлінських органів Збройних сил» [5]. Цей документ ілюструє своєрідну військову угоду, яка передбачає взаємну допомогу перед обличчям агресії з боку третіх країн, яка загрожує їхньому суверенітету чи територіальній цілісності. Можна знайти відповідні механізми для надання своєчасної допомоги Україні у сфері захисту критичної інфраструктури, посилення спроможності транспортувати вантажі та людей до східних регіонів країни, стратегічної комунікації тощо [2].

По-друге, найважливішим пріоритетом України залишається європейська інтеграція. Після вторгнення Росії декілька країн ЄС висловилися за надання Україні перспективи членства, а Словаччина запропонувала створити особливу процедуру вступу України до ЄС. 28 лютого 2022 р. президенти восьми країн ЄС – Балтії, Польщі, Чехії, Словач-

чини, Болгарії та Словенії – підписали відкритий лист із закликом негайно надати Україні перспективу членства в ЄС і почати переговори про вступ. 28 лютого В. Зеленський підписав заяву про вступ України до ЄС і вона була зареєстрована. 1 березня Європарламент прийняв резолюцію, яка закликала інституції ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата на вступ, а тим часом продовжувати працювати над інтеграцією до єдиного ринку ЄС. У ЄС вважають, що процедура розгляду заявки України може бути важливою для українського Президента з урахуваннями того, що це питання потенційно може бути використане в переговорах з Російською Федерацією, оскільки Європейський Союз – це проєкт, заснований на мирі та вирішенні конфліктів шляхом діалогу.

Висновки. У раціональному аналізі витрат і вигод ціна повномасштабної війни в Україні була дуже високою для Кремля і мала призвести до кровопролиття. Київ закликав західних партнерів запровадити санкції, вважаючи, що вони стримають російську агресію. Українська сторона не бачила сенсу у санкціях постфактум, оскільки західні партнери мали докази загрози війни. Однак у підсумку прохання України про санкції на той момент не було підтримане союзниками. Для введення санкцій потрібна була одностайність, якої не було у двох критичних сферах: відключення Росії від інформаційної системи міжнародних фінансових операцій (SWIFT) і санкції в енергетичному секторі. Попри всі очевидні втрати, що несло розширення бойових дій на всю територію України, Путін реалізував найгірший і найменш логічно обґрунтований для всіх сторін сценарій: 24 лютого 2022 р. Росія почала широкомасштабне військове вторгнення в Україну. Західні політики обговорювали в цей момент, що Захід міг би зробити для України, не погіршуючи свої стосунки з РФ. Це призводить до висновку, що в ЄС та світі загалом це чимало прихильників компромісу та поступок Москві. Уряд і народ України звернулися до світової спільноти з двома проханнями: «закрити небо», щоб захистити мирне населення від бомбардувань, і вплинути на Росію шляхом застосування більш жорстких санкцій, аніж це було раніше. Перший запит було відхилено як такий, що загрожує Третьою світовою війною; санкції ж швидко продовжили. Але на сьогодні тільки окремі європейські країни (Польща, країни Балтії) вже оголосили повну чи часткову відмову від продовження самовбивчої енергетичної політики, яка була притаманна ЄС раніше. Виникає питання, що сьогодні треба робити, аби уникнути негативних сценаріїв найближчого майбутнього. По-перше, ЄС і НАТО мають вивчити можливість пакета безпекових гарантій для України. По-друге, Європарламент прийняв резолюцію, яка закликала інституції ЄС працювати над наданням Україні статусу канди-

дата на вступ, а тим часом продовжувати працювати над інтеграцією до єдиного ринку ЄС. Отже, і в умовах війни пріоритетом України залишається європейська інтеграція.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безчиповщина. 11.02.2022. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5207727>
2. Cenuşa D. Russian crisis 2.0: Ukraine's demands towards the West in the face of new scenarios in Moscow. 2022. URL: https://www.ipn.md/en/russian-crisis-20-ukraines-requests-to-the-west-7978_1087988.html#ixzz7LokzKKxv
3. Ghica L.A. February 25, 2022. URL: [https://www.facebook.com/luciana.alexandra.ghica?__cft__\[0\]=AZUcH-RSv20HbSO7q8eACBAMPOq4bk4k9TBAQVXyhm9u2-JAcLzhNWiTZZjYr3sirrXe8JCpF_IOMvE1Wp2EvRDbxskJoiJgvwTBdSy2o-M7ZsX0rGHY_ZGu6REivgWK7LQ&__tn__=R\]-R](https://www.facebook.com/luciana.alexandra.ghica?__cft__[0]=AZUcH-RSv20HbSO7q8eACBAMPOq4bk4k9TBAQVXyhm9u2-JAcLzhNWiTZZjYr3sirrXe8JCpF_IOMvE1Wp2EvRDbxskJoiJgvwTBdSy2o-M7ZsX0rGHY_ZGu6REivgWK7LQ&__tn__=R]-R)
4. Fix L., Kimmage M. What if Russia Wins? A Kremlin-Controlled Ukraine Would Transform Europe. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-02-18/what-if-russia-wins#author-info>
5. Full text of Shusha Declaration between Azerbaijan and Turkey. Published June 17, 2021. URL: <https://news.az/news/full-text-of-shusha-declaration-between-azerbaijan-turkey-published>.
6. Kirschenbaum J. Sanctions Are a Tool, Not a Magic Wand. 2022. URL: <https://securingdemocracy.gmfus.org/russia-ukraine-sanctions-are-a-tool-not-a-magic-wand/>
7. Kotkin S. Russia's Perpetual Geopolitics. Putin Returns to the Historical Pattern. 2016. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-04-18/russias-perpetual-geopolitics?utm_medium=promo_email&utm_source=special_send&utm_campaign=ukraine_russia_022422&utm_content=20220224&utm_term=all-special-send#author-info
8. O'Shea L. What does Russia offer Ukraine and its neighbours? 2022. URL: <https://medium.com/international-affairs-blog/what-does-russia-offer-ukraine-and-its-neighbours-13b2f7de9dcd>
9. Speech by President von der Leyen at the Munich Security Conference 2022. An official website of the European Union. February 19, 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_1221
10. The Russia (Sanctions) (EU Exit) (Amendment) Regulations 2022. URL: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2022/123/regulation/3/made>
11. Ukraine: EU delivers emergency civil protection assistance. February 19, 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1222
12. U.S. Details Costs of a Russian Invasion of Ukraine. 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/01/08/us/politics/us-sanctions-russia-ukraine.html>
13. Ward M. Why Putin chose war, "POLITICO Nightly". February 24, 2022. URL: <https://www.politico.com/newsletters/politico-nightly/2022/02/24/why-putin-chose-war-00011491>
14. Ziener M. Ukraine in 2022: Putin, the Great Unifier, "GMF". 2022. URL: <https://www.gmfus.org/news/ukraine-2022-putin-great-unifier>

REFERENCES:

1. Bezchipovshchina [Chiplessness] (11.02.2022). Retrieved from: <https://www.kommersant.ru/doc/5207727> [in Russian].
2. Cenuşa, D. (2022). Russian crisis 2.0: Ukraine's demands towards the West in the face of new scenarios in Moscow. Retrieved from: https://www.ipn.md/en/russian-crisis-20-ukraines-requests-to-the-west-7978_1087988.html#ixzz7LokzKKxv
3. Ghica, L.A. (February 25, 2022). Retrieved from: [https://www.facebook.com/luciana.alexandra.ghica?__cft__\[0\]=AZUcH-RSv20HbSO7q8eACBAMPOq4bk4k9TBAQVXyhm9u2-JAcLzhNWiTZZjYr3sirrXe8JCpF_IOMvE1Wp2EvRDbxskJoiJgvwTBdSy2o-M7ZsX0rGHY_ZGu6REivgWK7LQ&__tn__=R\]-R](https://www.facebook.com/luciana.alexandra.ghica?__cft__[0]=AZUcH-RSv20HbSO7q8eACBAMPOq4bk4k9TBAQVXyhm9u2-JAcLzhNWiTZZjYr3sirrXe8JCpF_IOMvE1Wp2EvRDbxskJoiJgvwTBdSy2o-M7ZsX0rGHY_ZGu6REivgWK7LQ&__tn__=R]-R)
4. Fix, L., Kimmage, M. (2022). What if Russia Wins? A Kremlin-Controlled Ukraine Would Transform Europe. Retrieved from: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-02-18/what-if-russia-wins#author-info>
5. Full text of Shusha Declaration between Azerbaijan and Turkey. Published June 17, 2021 (2021). Retrieved from: <https://news.az/news/full-text-of-shusha-declaration-between-azerbaijan-turkey-published>.
6. Kirschenbaum, J. (2022). Sanctions Are a Tool, Not a Magic Wand. Retrieved from: <https://securingdemocracy.gmfus.org/russia-ukraine-sanctions-are-a-tool-not-a-magic-wand/>.
7. Kotkin, S. (2016). Russia's Perpetual Geopolitics. Putin Returns to the Historical Pattern. Retrieved from: https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-04-18/russias-perpetual-geopolitics?utm_medium=promo_email&utm_source=special_send&utm_campaign=ukraine_russia_022422&utm_content=20220224&utm_term=all-special-send#author-info
8. O'Shea, L. (2022). What does Russia offer Ukraine and its neighbours? Retrieved from: <https://medium.com/international-affairs-blog/what-does-russia-offer-ukraine-and-its-neighbours-13b2f7de9dcd>
9. Speech by President von der Leyen at the Munich Security Conference 2022, An official website of the European Union (February 19, 2022). Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_1221
10. The Russia (Sanctions) (EU Exit) (Amendment) Regulations 2022 (2022). Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2022/123/regulation/3/made>
11. Ukraine: EU delivers emergency civil protection assistance (February 19, 2022). Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1222
12. U.S. Details Costs of a Russian Invasion of Ukraine (2022). Retrieved from: <https://www.nytimes.com/2022/01/08/us/politics/us-sanctions-russia-ukraine.html>
13. Ward, M. (February 24, 2022). Why Putin chose war, "POLITICO Nightly". Retrieved from: <https://www.politico.com/newsletters/politico-nightly/2022/02/24/why-putin-chose-war-00011491>
14. Ziener, M. (2022). Ukraine in 2022: Putin, the Great Unifier, "GMF". Retrieved from: <https://www.gmfus.org/news/ukraine-2022-putin-great-unifier>

Russian-Ukrainian war: preliminary lessons for the EU and scenarios for future

Brusylovska Olga Illivna

Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of International
Relations
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska str., 2,
Odesa, Ukraine

Kyiv called on its Western partners to introduce sanctions, believing that they would deter Russian aggression. Ukraine's request for sanctions was not supported by the allies at that time. The imposition of sanctions required unanimity which was lacking in two critical areas: the disconnection of Russia from SWIFT and sanctions in the energy sector. On February 24, 2022, Russia launched a large-scale military invasion of Ukraine. Western politicians discussed at the moment what the West could do for Ukraine without worsening its relations with the Russian Federation. This leads to the conclusion that there are still many supporters of compromise and concessions to Moscow in the EU and the world as a whole. The government and people of Ukraine appealed to the world community with two requests: to "close the sky" to protect the civilian population from bombings, and to influence Russia by applying tougher sanctions than before. The first request was rejected as threatening World War III; and sanctions were quickly extended. But today, only some European countries (Poland, the Baltic states) have already announced a complete or partial rejection of the continuation of the suicidal energy policy that was characteristic of the EU before. The question arises, what should be done today to avoid negative scenarios in the near future. First, the EU and NATO should explore the possibility of a package of security guarantees for Ukraine. Secondly, the European Parliament adopted a resolution calling on the EU institutions to work on granting Ukraine the status of a candidate for accession, and in the meantime to continue working on integration into EU's single market. Therefore, even in wartime, Ukraine's priority remains European integration.

Key words: Russian-Ukrainian war, EU, scenarios for future.